

VIII.

VÁROSOK⁹ SZERKEZETE

KÜLFÖLDÖN.

(Első közlés).

Γνωδι σεαυτον vala olvasható Delphi' jóstemploma felett; sok jámbor zarándok látta azt, fel nem fogva mély értelmét e' szavaknak; de megértette az athénai bölcs, rá ismert azokban az emberi tudás' legmagasb feladására, 's e' mondást választá jelszavul 's irányúl életének, eszmélkedéseinek. Önismeret látszatra csekély, keveset jelentő szó, de az ismeretvilág' minden magasait és mélyeit magában foglaló; a' tudás és tanulás körében indulópont és végcél, mert magában zárja nem csak saját magunknak, de a' roppant mindenségnek is ösmeretét. Önismeret szerzésére nem elég alvajárók' módjára magunkba merülten saját beleinket kutatni; nyílt szemmel és ésszel körül kell tekintenünk a' tarka világban 's magunkat, erőnket tehetségünket idegen nagysághoz vagy törpeséghez mérnünk. Csak így érezzük gyengességünket vagy emelkedünk kellő önérzetre, szükségünk van pedig néha erre is nehogy elcsüggedjünk nagy czélok utáni törekvéseinkben. Nem ismerjük minmagunkat ha nem ismerjük a' lép-

csőt, melyet a' lények' sorában elfoglalunk, az arányt melyben az egészhez 's ennek részeihez állunk, ha nem ismerjük, vagy legalább sejtjük a' roppant világrendszert, melyben saját parányiségünk elvész, nem az érzékeink által észre sem vehető atómvilágot, mely körülöttünk forog.

Mit e' tekintetben egyedekről mondunk, áll nemzeteokről, státusokról is. Csak saját körülményeinknek alapos és részletes, de idegen állapotokhoz mért ismerete gyújthat vezérfáklyát a' státusélet' és társasági viszonyok kifejlésének meredek ösvényén. Nem tagadjuk ugyan, hogy ezen kifejlésnek létszeresen a' nemzeti jellem' gyökeréből kell kisarjazni 's hogy nem tanácsos erkölcsi éghajlatunk alatt sínlő exotikus növényeket ültetni a' honi agyagba; de tudjuk azt is, hogy a' vadon felnőtt erdei fa csak fanyar gyümölcsöt terem, 's hogy józan kertész azt rokon fajok' beoltása által nemesíti. Meg kell különböztetni azt mi a' külföld' intézményeiben idegenszerű, vagy kivételes viszonyok eredménye, attól mi egyetemi, tisztán emberi, vagy saját körülményeinkre is alkalmazható, 's ez utóbbiakra nézve hasznunkra kell fordítani az idegen tapasztalást, okulni néha idegen káron inkább mint a' magunkén.

E' folyóirat' lapjaiból ki vannak rekesztve a' political vitatkozások, ezért nem lehet célunk hazai viszonyaink' bonczolgatásába, a' teendők' kijelelésébe, 's a' „*miképen*“ tervezésébe bocsátkozni. De e' mellett a' tudomány feladásának nem azt tartjuk' hogy büszke elvonultságban 's az életteli érintkezés' finnyás kerülésével magát örök meddőségre kárhoztassa; sőt inkább, hogy az élet' fejleményének szilárdabb alapot nyújtson, az embert egyedi és társulati haladásában méltó cél felé utasítsa, 's ennél fogva társasági viszonyait is kiemelve a' napi érdekek és pártszenvédeyek közötti harc porából, a' tudományos fejtegetés magasabb 's tisztább mezejére vigye által; hogy a' létezőnek és tervezettnek értékét az igazság'

kettős próbakövén kísértse meg; ezek pedig a' tudományos elvek és a' tapasztalás; szóval azt hisszük, hogy folyóirat melly a' tudomány' tárházának van szánva, a' political vitatkozásokkal együtt, mellyek méltán kirekesztendők, nem zárhatja ki a' státus tudományokat, nem idegen nemzetek polgári állapotának históriai és statistikai fejtegetését is, mert ez által a' tudomány birodalmának legtermékenyebb provinciájától, uralkodásának leghatályosabb eszközétől fosztatnék meg.

Úgy hisszük tehát nem teszünk e' folyóirat' céljával ellenkező, sem haszontalan munkát, ha abban időről időre a' hazánkban szönyegre kerülő napi kérdéseknek 's viszonyoknak mind tudományos 's egyetemes alapelveit tárgyaljuk, mind azoknak a' külföld' külön népeinél kifejlődési stadiumairól értekezünk, honi specialis viszonyainak érintésétől óvakodva: ha egyszersmind a' részletes értesülést kívánóknak kimutatjuk azon forrásokat, mellyekből magunk merítettünk, ők is bőven meríthetnek. Ezt pedig épen hazánkban tartjuk szükségesnek, 's bár annak tartanak mások is illy munkára több erővel 's tudománnyal felkészültek, mert nálunk többen, mint akárhol vesznek úgy szölván közvetlen részt a' törvényhozásban, tág hatáskörű municipális szervezetünknel fogva. Számos en-miniature Cincinnatusaink hagyják el évnegyedenként: szántóföldeiket 's vetéseiket, megyei végzéseken 's követi utasításokban elhintendők a' státusélet jövődjének magvait. Valamint egy részről törvény és méltányosság kívánják, hogy mindenik, kit illet, alkotmányos kérdések' eldöntésénél meggyőződésének fontját belé vethesse a' mérőserpenyőbe, úgy más részről épen ennek eszközzésére kétszeresen kívánatos és szükséges, hogy azokhoz kiki, ha nem is alapos studium által szerzett tudományos avatottsággal, de legalább a' fennforgó tárgynak némi ismeretével közéltsen, mit ha lehetetlen is jelen viszonyainkban mindenkire nézve valósítani, legalább lehetőségét minél többek-re kiterjeszteni tiszte és feladása e' haza' minden barátjá-

nak, a' tudomány' minden művelőjének, ki nem akarja hogy törvényeink elemi műhelyei a' legszilajabb szabadság' sőt néha féktelenség' színe alatt, lényegre néhány ügyes bojtár szavára induló nyáj képét mutassák.

Mielőtt a' külföldi nevezetesebb városi szervezetek' előadásához fognánk, hogy abban minél rövidebbek lehessünk, némelly általános nézeteket kívánunk előrebo-csátani azon fő pontok iránt, melyek városi szervezetek körül tekintetet érdemelnek és vélemény különbözés' tárgyai, mihez az olvasó utóbb maga mérhesse az általunk csak fővonásaiban vázolandó községi intézmények' érde-meit vagy hiányait, magunk csak itt ott kapcsolván azok-hoz némi rövid felvilágosító jegyzeteket.

Az újabb publicisták jobbára megegyeztek a' polgári társaság' természetszerű alakulásának olly magyarázatá-ban, mellynél fogva az emberi nem' szaporodtával, az egyedek külső körülmények és belső ösztön által mintegy kényszerítve, előbb családokká, utóbb községekké, a' köz-ségek végre nagyobb státusokká egyesültek, melly egyesü-lésnek célja nem lehetvén más, mint az alkotó részek' lehető legnagyobb boldogsága, 's e' közcél' biztosítására megkivántató kölcsönös segedelem, természetes hogy mint egyesek és családok, úgy a' községek is, mint erkölcsi egye-dek, az egyesült státuséletbe lépésük által egyedi függet-lenségökből csak annyit vesztek el, mennyinek feláldo-zása e' közcél által multhatatlanul megkivántatott. Minden e' közcélba nem ütköző magányos ügyekbe avatkozása a' státus-hatalomnak, az egyesült polgári társaság' érdeké-ben nem lehetett. A' keleti népeknél, melyek ifjúkori in-tézményeikhez szorosabban ragaszkodtak mint a' nyugatiak, még teljes épségében látjuk ma is a' községek' független-ségét a' legzsarnokibb kormányforma alatt is, de nyugaton is csak az utolsó századokban sikerült a' középponti kor-mányoknak a' községeket egyedi 's illetőleg családi jelle-mőktől megfosztani 's mintegy a' státusgép' kerekeivé át-alakítani, melly állapotból csak legújabb időben kezdődtek

itt ott kibontakozni. De ezt erősíti nem csak a' státusok alakulásának története hanem a' józan ész is, mert a' polgári társaság' célját akár a' jogban, akár az emberi nem' kifejlődésében, akár a' közös jólétnek — mely csak az egyedek' jólétének összege — biztosításában keressük, e' célok' egyike sem kívánhatja, sőt mindenik tiltja a' státust alkotó tagok' egyediségének elfojtását 's azoknak lelketlen gépekké alacsonyítását.

Ezen elv a' községeknek státusban viszonyaira alkalmaztatva belső életükre nézve autonómiával bíró municipiumokra vezet, melyek azonban a' státust mint egészet illető ügyekben az egyetemes törvényeknek hódolni és a' státus hatalomnak a' közös cél' elérésére mindenben segédkezet nyújtani kötelesek, sőt még némely belső ügyeikre nézve is, mint ki nem haló egyediségek, melyekben egy nemzedék az utána jövőket hasonlóan illető jogokról 's javakról korlátlanul nem rendelkezhetik, a' körülményekhez képest, többé vagy kevesebbé a' státushatalom' felügyelése alatt állhatnak.

Ez utolsó tekintet dönti el véleményünk szerint azon vitatás alatt lévő kérdést is, ha vajjon egy státusban lévő bármi nagyságú 's különböző körülményű községek egyenlő szerkezettel birjanak-e vagy sem? A' belszerkezet' egyenlősége mellett szólni látszik azon nézet, hogy a' legkisebb falusi községnek egyedisége a' fentebbiek szerint szintolly sérthetetlen, kicszinszerű érdekei 's viszonyai reá nézve szintolly fontosak, mint a' legnépeseb városéi. De ha tekintetbe vesszük a' státusnak fent érintett azon gyámsági jogát sőt kötelességét, mellynél fogva a' jövő nemzedékek' jogainak megőrzése tisztében áll, melyek' megsértése az értelmesség' alacson fokán álló falusi községekben p. o. terhes és szükségtelen kölcsönök' elvállalása, községi birtok' vagy tőkepénz könnyelmű elfecsérlése 's általjában rossz igazgatás által vajmi könnyen megtörténhetik; ha továbbá azt is tekintjük, hogy a' közigazgatás' könnyítése kívánja sőt szükségessé teszi a' köz-

ségi hatóságoknak mintegy kettős szerepét, minél fogva nem csak a' községi belügyeknek sáfárjai, hanem egyzsersmind az egyetemes státus' akaratanak 's az ezt képviselő törvénynek végrehajtói 's a' kormánynak delegált p. o. birói, rendőrségi hatalommal felruházott helyettesei is, hogy végre a' közjó az értelmesség' uraságát kívánja a' political alkotmány minden fokain, nem érthetünk egyet azokkal, kik egy, ha bár magában üdvös elvet vas következetességgel minden bár mint különböző körülményekre alkalmaztatva, az egyenlőség' meddő 'eszméjének feláldozni készek a' törvényes rendet, sőt magát a' szabadságot is. Ez pedig elkerülhetetlen, ha a' míveltség legalsóbb fokán álló, falusi hatóságokra nézve múlhatatlanul megkívántató, kormányi gyámság, egyenlő mértékben kiterjesztetik az ország' értelmességét 's tudományosságát központosító fővárosokra is, vagy ha az ezek, 's általában önkormányra alkalmas minden város által, igényelhető jogot, amazokra is kiterjesztetnének.

Ezért tehát úgy hisszük hogy — mivel a' községek' értelmességi állapotának általános és csálhatatlan kulcsát nem birjuk — szélesebb jog és hatáskör' megadását, miként egyedeknél az évek', úgy községeknél a' lakosok' számától felfügeszteni legtanácsosb, 's nem kirekesztőleg political állásuktól és történeti jogcímeiktől, és pedig azon természetes okból, mert feltehetni, hogy népesebb községekben szabad választás' útján is találhatni azok' kormányára alkalmas egyedeket.

De ezen községi vagy is inkább városi ügyek' igazgatásába minden lakosok egyaránt, vagy közülök kik és mi módon folyhassanak be? Hogy azon kizáró rendszer, melly hazánk' városaiban, 's a' legújabb idők előtt Európa csaknem minden országaiban divatozott, mellynél fogva zárt körü 's önmagokat kiegészítő testületek gyakoroltak minden igazgatási jogot, a' fent kifejtett elvekkel homlok egyenest ellenkező, magában eléggé világos. Az igazság így látszik, azt kívánná, hogy mindenki részt vehes-

sen, 's legyen befolyással a' városi kormányban, ki hatósága alatt él és terheinek bármi csekély, de tehetségéhez mért részét viseli. Más részről azonban kérdés támadhat, ha vajjon a' beligazgatásbani részvétet egyenlő mértékben kiterjeszthetni-e a' lakosok' legalsóbb osztályaira, a' márról holnapra élő proletariusoknak, kivált nagyobb városokban olly roppant seregére is, kik nagy számuknál fogva minden kérdés' eldöntését kezökben tartván, ha függetlenül 's együtt tartva saját érdekeikben akarnának élni jogaikkal, a' vagyonosb polgárok' jogait, sőt a' birtok' szentségét sértő, a' rendet felforgató 's a' státus' törvényeibe ütköző végzéseket hoznának nem ritkán, mellyek a' közigazgatásnak igen gyakor beavatkozását tennék szükségessé, mi végre az egyébbiránt olly kívánatos beligazgatási függetlenséget veszélyeztetné; vagy ha, mi még valószínűbb, ez osztálynak nagy része szegénység és értelmi fejletlenségénél fogva szavazatát áruba bocsátaná, a' célba vett általános szabadsággal merőben ellenkező eredmény eszközölnének, a' hatalom ismét csak néhány gazdagok' kezére játszátván, a' városi érdekek' legalkalmasb képviselőinek a' középosztálynak leszavázásával 's így kirekesztésével. Ezért tehát a' községi függetlenség' és szabadság' érdekében szükségesnek hisszük, a' minden míveltség és birtok nélküli napszámos osztálynak a' polgári jogokból kizárását, ezeknek gyakoroltatását pedig felfüggesztendőnek tartjuk, egy részről törvény által meghatározott 's a' nép' míveltségi fokához mért, nem magas censustól; az az fekvő birtok vagy állandó kereset után fizetett adómennyiségtől, és más részről a' birtok tekintete nélkül bizonyos értelmi tehetséget 's némi ismereteket feltételező társasági állástól.

De még illy megszorítással is nem tartjuk tanácsosnak, hogy a' város' egész polgársága az igazgatásba befolyását közvetlenül gyakorolja. A' fontosabb határozatok, 's a' törvények' korlátai közt hozandó statutumok, a' városi kormány feletti szünetlen ellenörködés, a' szá-

madások' vizsgálata 's helybenhagyása, sőt a' városi tisztviselőknek választása is olly feladások, mellyek több tárgy és körülményismeretet, nagyobb tudományos készüléket kívánnak, mint a' mennyit az egész polgári tömeg' többségénél feltehetni, sőt igen gyakran előforduló közgyűlések 's tanácskozások a' szegényebb polgárnak élelemszerzésre szánt idejéből sokat elfoglalván, annak keresetére 's általjánban a' műiparra nézve is károsan hatna, de pártoskodásnak és csábításnak is tág mezőt nyitna. Ennél fogva az összes polgárságot csak két jog' gyakorlata illetné, úgy mint. 1-ször egy a' város' népességéhez aránylag eléggé számos és fizetéstelen tagokból álló képviselő testületnek titkos szavazattal választása, melly bizonyos rövid időszakokban új választás alá esnék. E' választmány minden felebb érintett fontosabb, 's nem magát a' tisztviselő kart illető ügyeket a' városi község' nevében elvégezne. Ennek tagjainál a' census felesleges, elég biztosítást nyujtván a' választói qualificatió megszorítása. 2-or ha e' képviselő választmány a' kormányzó községi hatósággal vagy is a' tisztviselő karral valamelly kérdésben, kölcsönös felvilágosítás' megkísértése után is, megegyezni nem tudna, az ügy eldöntése a' községet magát illesse. A' közigazgatásnak felügyelési 's illetőleg megsemmisítési jogát, akár a' község' akár a' képviselő testület' határozataira nézve, csak nyilvános törvényszegés' vagy olly végzések' esetében látjuk helyén, mellyek által a' jövő nemzedék 's e' szerint a' község maga, mint ki nem haló egyén, szükség nélkül javaitól vagy jogaitól megfosztatnék.

E' képviselő választmány a' városi szerkezetben alkotmányos országok törvényhozó gyűléseinek szerepét viselvén, kérdés mint legyen alkotva azon városi hatóság, melly a' végrehajtó hatalom' helyét potolja? A' városi belügyek' kormányában megkívántató egység és erőtekinetéből annak igazgatását, kivált a' hozott végzések' kivitelét, egy főtisztviselőnek (polgármester, maire, mayor)

kezében tanácsos összepontosítani, melléje adván azonban egy a' város' nagyságához 's az előforduló tárgyak' tömegéhez képest több vagy kevesebb tagokból álló tanácsot, melly a' főtisztviselőt az igazgatás' terheinek viselésében segítse, 's mellynek határozataihoz ez is kötve legyen mind azon tárgyakban, mellyek még elhatározást 's több oldalú megfontolást kívánnak, minő p. o. a' községi képviselő testülettel egyetemben hozott általános szabályoknak egyes esetekre mi módon alkalmazása. Mind a' polgármesternek, mind a' tanács' tagjainak választását pedig a' képviselő választmányra tartozónak hisszük, mint-hogy e' hivatalokra tudományos készülletű 's igazgatási ügyekben jártas férfiak kívántatnak, melly tulajdonságok' kellő megítélését inkább várhatni e' választmánytól, mint az összes polgári községtől, mellynek többsége, kivált nagy városokban, az illető egyedeket 's tehetségeiket nem is ösmerhetik. A' hivatalidőt is ezekre nézve hosszabbnak kívánnók a' képviselő választmányénál p. o. legalább három évet, 's ekkor is csak a' tanácsnak egy részét, például felét, harmadát tartanók új választás alá bocsátandónak, nehogy egészben megújulása által a' hivatali gyakorlottság 's hagyomány abból teljesen kivesszen. Hogy a' tanácsnoki hivatal fizetéssel járjon - e vagy sem, leginkább az azzal egybekötött munka 's foglalatosság kisebb vagy nagyobb terhe, és a' község vagyoni állapota határozhatja el. De a' polgármesteri hivatal minden valamivel nagyobb községben annyi terhes munkával jár, hogy annak elvállalója, ha tisztének megfelelni akar, minden egyéb mellékes keresetről lemondani kénytelen, ezt tehát nem csak fizetés illeti minden esetre, de még némi biztosítás is, hogy híven viselt hivatalának néhány éve eltelvén, ellenséges ármányok által kenyerétől meg ne fosztassék. Hogy illy kétes jövőendő alkalmas egyedeket e' hivataltól el ne retentsen, vagy a' már hivatalban levőket némi hatalmas érdekek' jogellenes legyezgetésére ne bírja, némelylek igen hosszúra, például 12 évre, vagy épen holtiglan ki-

vánják annak tartását kiterjeszteni. De illy szerfelett biztosított állás más részről hivatalbani hanyagságra 's hatalommal visszaélésekre adhatna alkalmat, ezért jobb módnak tartjuk mind a' tisztviselő' sorsának, mind az általa kormányzott község' javának biztosítására, ha sem igen hosszúra, sem igen rövidre, például hat évre terjedő hivatalidejének elteltével olly polgármestert, ki ellene bebizonyítható hivatalbeli hibája nélkül kimaradna, fizetése vagy egészen, vagy annak legalább egy része a' község által holtiglan fizetendő nyugpénz gyanánt illetné. Illy rendszárály bizonyosan tartóztatni fogna sok választót attól, hogy hivatalának ügyesen és lélekismeretesen megfelelő tisztviselőt szeszélyből, vagy némellyek' méltatlan bosszújának hódolva, megbuktatva magára 's az egész községre tetemes terhet hárítson.

Minthogy a' várost kormányzó hatóságok némi nem a' municipális jogok közé sorozható, és csak a' státus' nevében gyakorlandó jogokkal is, minők p. o. a' birói és rendőrségi hatalom, felruháztatni szoktak, 's a' közigazgatás törvényes parancsainak is teljesítői, sokan legalább a' városi igazgatás' hegyén álló tisztviselőnek kinevezését a' kormánynak akarják tulajdonítani, de ekkor hatáskörének jóval terjedtebb része, a' városi belügyek' kezelése, olly egyedet illetve, kit azzal nem az érdekek választása bizott meg. Itt tehát méltányosság és politica középutat javasolnak, melly szerint e' hivatalra nézve vagy a' község' választása mellett a' kormány megerősítése kívántassék meg, ennek megtagadása azonban okokkal támogatandó lévén, vagy a' kinevezés a' község által kijelelték közül magát a' kormányt illesse, melly esetben azonban a' fentérintett nyugpénz' terhét csak akkor viselné a' község, ha a' hivatalvesztett a' kijelelték sorából maradt volna ki, nem pedig ha a' kormány ezek közül mást választott volna a' betöltendő helyre.

Most mintán véleményünket helyes városi szerkezet' megkívántatóságai iránt előrebocsátottuk, kezdjük szem-

lénket a' külföldi efféle intézmények felett Angliával, az alkotmányos élet ez anyaföldével, hol új eszmék elavult formák kebelében fejlődven, ezekből csak lassan bontakoznak ki, de biztosan, mert csak akkor midőn már magokhoz rokonabb alakban is fenállhatásra elég élet-erősek. ¹⁾).

Az 1835-ben keresztül vitt corporations - bill előtt hiában keresnénk ez ország' városi intézményeiben rendszert és egyenlőséget, 's még a' legjártasabb angol törvénytudók sem dicsekedhettek a' hazájokban divatozó városi szervezetek és igazgatás' tiszta ismeretével. A' parlament tehát figyelmeztetve gyakran előforduló panaszok és indítványok által e' szervezetek nyommasztó hiányaira, 1833-ban választmányt nevezett ki a' városok' állapotának kinyomozására, melly választmány Anglia és Irland' több városainak' tiszviselőit maga elébe hivatá és kihallgatá, 's ezen eljárásának eredményét, 7640 kérdés-re nyert feleletet magában foglaló jegyzőkönyvet, a' parlamentnek benyújtott jelentéséhez mellékelve, beadta. De e' jelentés a' kérdések és feleletek' tömkelegében csak egy némelly város' szervezetének töredékes képét adta, mit maga a' választmány is elismervén erre javítási tervet alapítani nem mert, hanem új biztosság kivezését sürgeté, melly minden várost rendre megjárván, a' hely' színén gyűjtsön bizonyos adatokat, mik alapul szolgálhassanak egy'világos és általános átnézetnek. Az e' végre kiküldött biztosság e' terhes feladásában másfél évig munkálván 285 községben¹⁾ megjelent, 's azoknak szervezete iránt

¹⁾ Englands Gemeindewesen von Dr. M. Mittermeier. 1-ter Art. Bestehende Gemeindeverfassung 2-ter Art. Neue im Wege der Gesetzgebung im Jahr 1835 veränderte Gemeindeverfassung. Krit. d. Zeitschr. für Rechtswissenschaft des Auslandes Band. 8. 1836.

A statistical account of the British Empire by I. R. Mac-Culloch. Vol. II. *Municipal corporations.*

mind a' tisztviselőket, mind a' lakosokat kihallgatván jelentését 1835. martiusában a' királynak benyújtotta. Kivánók e' jeles munkának, melly az angol községi intézmények' zavarába némi világot vet, azoknak a' mennyire a' formák' tarkasága engedi átnézetét adja, és sokban honi viszonyainkra is emlékeztet, kivonatát adni, de ezt tiltván a' hely szüke, azokat kiket érdekel Mittermaiernek alább idézett jeles és részletes cikkelyére utaljuk, magunk csak azon jellemző szavakat idézván, mellyekkel a' biztosság sok egyes hiányok' említése után jelentését be-rekeszti:

„Végzetül jelentjük Felsőgednek, hogy a' testületi jogokkal bíró városok' többségének lakosai között általános és nézetünk szerint méltó elégtelenség uralkodik: bizalmatlanság az önmagát kiegészítő városi tanács iránt, mellynek hivatalos eljárása a' nép ellenőrsége alatt nem áll, titkos ülésekbeni tanácskozásai és végzései a' nyilvánosság' és közvélemény' üdvös befolyását is nélkülözvén; bizalmatlanság az előjáróság iránt is, mellynek birói és igazgatási eljárását gyanu- és köz rosszalás terheli; panaszok nyomasztó helybeli adózás ellen, míg a' közjóra fordítandó jövedelmek törvényes rendeltetésöktől elvonva egyesek' javára, vagy a' nép' jellemét's erkölceit rontó czélokra pazaroltatnak: kötelességünk tehát Felsőgedet arra figyelmeztetni, hogy Anglia és Wales községei, jelen szerkezetökben Felsőged' alattvalóinak bizodalmát sem nem bírják, sem nem érdemlik 's hogy csak teljes váltóztatás által lehetnek azaz, minek lenniök kellene, a' helybeli igazgatás' hasznos és jó hatású eszközeivé.“

Ezen jelentés' nyomán Lord John Russel jun. 5-kén az alsóház' elébe terjeszté a' várostestületi billt, melly hosszas vitatkozások után sept. 9-kén 1835-ben törvényé is vált. E' törvény a' régi formákat, hivatalokat, hatóságokat többnyire meghagyta, de ezeknek hatáskörét és a' község' eddig kizárva volt lakosaihozi viszonyát vál-

toztatá meg gyökeresen. Fussunk ált e' törvény rendele-
tein, világosság okáért azon sort tartva, melyet felebb
elveink előadásában követtünk.

E' törvény nem terjeszkedett ki a' birodalom' minden
községeire, de a' lakosok' számát sem vette zsinormérté-
kül a' megkülönböztetésben, hanem Anglia' és Wales
csak 178 városaiba (London' kizárásával) hozta be a' re-
formot, bántatlanul hagyván századok óta meg nem tá-
madott, és históriai jogalapon nyugvó némelly testületek'
szerkezetét. A' 141-dik cikk által azonban felhatalmazta-
tik a' kormány, hogy e' törvény' erejét érte folyamodó,
egyéb községekre is kiterjeszthesse.

A' polgári jogok, melyeket eddig csekély számú,
vagy önmagokat kiegészítő, vagy a' helybeli hatóság ál-
tal időről időre tetemes taksa mellett kinevezett freemen-
ek gyakoroltak, kiterjesztettek minden lakosra, ki három
év óta a' község határai között házat, áruraktárt vagy
boltot tart, ezek után szegényi adót fizet, 's ezzel vagy
netalán fizetendő egyéb községi adóval hat hónapnál to-
vább nem tartozik; kik az utolsó évben egyházi vagy ala-
pítványi pénztárakból alamizsnát vagy segedelmet nyer-
tek, polgári jogot nem gyakorolhatnak. (9 — 10. cz.) A'
szegényi adó levén a' polgári jogok' alapja a' polgárok'
lajstromának elkészítése a' szegények' felügyelőit (over-
seers of the poor) illeti. E' lajstrom évenként sept. 5-kén a'
tanács jegyzőjének általadatván nyilvános helyen kifüg-
gesztetik, hogy 15 nap alatt akárki kihagyatása vagy
mások' felvétele elleni okait előadhassa, melly kifogások
felett a' mayor vagy polgármester két ülnökkel együtt
oct. elején teljes nyilvánossággal, az adólajstromok' és
bizonyítványok' megtekintése, tanuk' kihallgatása 's ha
szükségesnek tartja az illetőknek megeskete után, íté-
's a' lajstromot ez évre nézve végképen megállapítja.
(15 — 21-ik czik.) A' városi hatóságok, mint már említők
nagyobb részint ugyanazok maradtak mint az előtt, csak
hogy az elébb divatozott önkiegészítést a' polgárok általi

választás váltotta fel. A' község' képviselő testületét képezi a' tanács (common council) mellynek tagjai tanácsnokok (counsellors) és aldermanek. Választatik pedig ezen tanács minden polgár által, nagyobb városokban minden zavar 's népcsoportozások elhárítása végett több választási kerületekben. A' ministerek' és az alsóház többségének ellenére a' felsőház ezen tanács' tagjaira nézve keresztül vitte a' census' szükségét, melly négynél több kerületekre osztott városokban 1000 fontnyi vagyponra 's évenként fizetendő 30 font szegényi adóra, kisebb községekben 500 fontnyi vagyponra 's 15 font szegényi takására határozottatott. A' választás minden év' novemberében a' tagoknak legtovább hivatalban volt egy harmadára nézve újítatik meg, de a' kilépő tagok' újra megválaszthatók, A' választást intézi a' polgármester (mayor) vagy gátoltatásakor egyik alderman, 's két a' község által választott ülnök; egyenlő szavazatoknál ezek döntenek el a' választást. A' szavazás a' választottak' neveit rejtő czédulák által történik, de nem titkosan, mert a' szavazó' nevének aláírása kívántatik; az eredmény más nap közhirrre tétetik 's ellenőrség tekintetéből a' választási irományok és czédulák fél esztendeig a' tanács' jegyzői hivatalában bár ki által megtekinthetők (32 — 36. cz.). Az elválasztott egyed a' hivatalt törvényes mentség' esetén kívül 50 fontnyi bírság alatt elvállalni köteles.

Az aldermenek a' tanácsnokok által magok közül választatnak, 's az egész tanácsnak egy harmadát teszik; de ezeknek csak minden harmadik évben fele esik új választás alá, ha pedig ezen idő alatt egy hely megürül a' tanács azt tíz nap alatt betölteni köteles. Egyébiránt az aldermenek jogban nem, csak rangban különböznek a' tanácsosoktól. A' tanács minden tagjai fizetéstelenek.

Az ekképen megválasztott községi tanács szabály szerint egy évben egyszer gyűl egybe, de ezenkívül is hatalmában áll a' mayornak azt bármennyiszer egybehíni, sőt ha ezt adandó alkalommal elmulasztaná, a' tanács'

tagjai közül öten, a' mayornél történt bejelentés után, azt magok is összehíhatják. Az ülésben a' mayor vagy helyette egyik alderman elnököl. Jöllehet az ülések nyilvánossága, a' biztosság' kívánságának ellenére, törvénybe nem ment, ennek pótlására minden polgárnak szabadság adatott egy shiling fizetése mellett az ülések' jegyzőkönyveit megtekinteni.

A' tanács' jogai a' következők: kinevezése a' községi tisztviselőknek, kik között nevezetesbek, a' tanács' jegyzője, a' számadó, ki felett két a' község által választott úgy nevezett auditor vagy számvevő ellenörködik, 's a' coroner vagy halottvizsgáló; továbbá ezen tisztviselők' fizetéseinek meghatározása, mire nézve említésre méltó a' törvény azon rendelete, mellynél fogva a' törvény hozatala előtt holtiglan kinevezett tisztviselők, kik akár a' hivatal' megszüntetése, akár az új községi tanács' felmondása által elmozdítandók lennének, kárpótlást kívánhatnak a' községtől. A' tanácsot illeti továbbá az alapítványok és a' községi vagyon' kezelése, statutumok' hozatala, melyek azonban életbehozásuk előtt 40 napig nyilvános helyen kifüggesztendők, 's a' kormánynak általküldendők, hogy azokat, ha törvénybe ütközőknek találná e' határidő alatt megsemmíthesse; végre a' rendőri és bírói hatalom.

A' végrehajtó hatalom a' mayornél vagy polgármesternél van, kit a' common council a' maga kebeléből minden évben választ. Hivatalánál fogva a' tanács tagja és elnöke, a' községnek minden tekintetben előljárója 's egyszersmind békebíró is.

E' törvény által az angol kormány csak a' statutumok' hozatalában, a' községi birtok' örökös eladásában, hosszas időre szóló szerződésekben, a' rendőrség gyakorlatában, a' coroner és békebírák választásában tartott fel magának némi befolyást, minden egyéb ügyekben a' községi hatóságok teljes függetlenséggel működhetnek.

Tekintsük most Franciaország községi szerkezetét, ¹⁾ 's talán ennek hiányaiban és a' nemzetnek municipális függetlenség iránti érzéketlenségében, vagy hidegségében találandjuk okát, hogy az annyi lelkesedéssel és áldozattal ápoltszabadság' fája e' vérrel trágyázott földben, mélyebb gyökeret nem verhetett.

Tudva van hogy az 1830-ban újra átnézett chartának 69-dik cikkelye választásra alapított községi intézményeknek legrövidebb idő alatt felállítását rendelte. A' községi hatóságok iránti törvény csakugyan 1832-ben létre jött, de a' nélkül hogy abban azoknak határköre is kitűzetett volna, melly kormány és kamara közti hosszas vitatkozások után csak 1837-ben állapítatott meg.

A' megyei hatóságok' szerkezetét 1833-ben, ezeknek jogait 1838ban hozott törvények rendezték el, de ezek ide csak annyiban tartoznak a' mennyiben a' községi rendszerrel egybefüggenek 's a' francia municipális élet teljese ismeretére vezetnek. De előbb egy pillantást ennek történeti fejlődésére.

¹⁾ Übersicht des Gesetzes die Einrichtung der Departements- und Bezirksräthe in Frankreich betreffend von 22-ten Juni 1833. von Dr. Rauter.

Übersicht des Gesetzes von 21-ten März 1831 die Municipal-und Communal-Verwaltung Frankreichs betreffend von Rauter. Krit. Zeitschr. f. Rechtswissenschaft. 1834. Band 6.

Darstellung der Befugnisse der Gemeindegewalt in Frankreich zu Folge des Gesetzes über die Municipal-Verwaltung vom 18-ten Juni 1837. von Dr. Rauter. Krit. Zeitschr. f. Rechtswissenschaft 1838. Band. 10.

Die französischen Departementsräthe (conseils généraux) und die deutschen Provincialstände von Depping. Deutsche Vierteljahrs-Schrift 3-tes Heft 1840.

Über die gegenwärtige französische Municipal-Verfassung von Friedrich Bülan. Neue Jahrbücher der Geschichte und Politik. Januarheft 1841.

1791-ben a' nemzeti gyűlés Franciaországban az addig létezett 32 tartományt, (mellyek' mindegyikét historailag különböző néptörzsök lakta), 86 megyére (département) ezeket kerületekre (arrondissemens) ez utóbbiakat pedig községekre osztotta fel 's mind ezen osztályoknak hatóságait a' nép által, de bizonyos census mellett, választatta. Miután ezen intézmények némelly csekélyebb változásokon mentek keresztül a' VIII-ik évben a' brumaire 18-kai felforgatás ezeket is más alakba öntötte, a' kormány által nevezett praefectusok és mairek tétetvén az addig volt collectiv hatóságok' helyébe. Adattak ugyan ezen tisztviselők mellé megyei és községi tanácsok, de ezeknek tagjait úgy szólván a' kormány nevezte 's különben is csak figuransok voltak, mert legcsekélyebb határozatuk' érvényessége a' kormány helybenhagyásától függött; sőt ez végzéseiket ellenkező rendeletekkel fel is válthatta. *Dumortier*, jeles előadásában a' községi szerkezet' javítása végett kiküldött belga kamarai biztosság' munkálatairól, helyesen jellemzi e' rendszert mondván: „Ekkor Franciaország' ezredhez hasonlita, mellyben a' községek mint megannyi katonacsapatok parancszoira indultak, fordultak 's megálltak.“

Az újabb törvények által megállapított megyei szerkezet' ismertetésére csak annyit kívánunk mondani, hogy a' megye praefectusát a' király nevezi úgy szinte egy mellette lévő conseil de préfecture tagjait is. Van ezenkívül minden megyében még egy conseil général, mellynek tagjai kerületenként a' követválasztók és az esküttek' lajstromán lévő egyéb lakosok által választatnak, úgy hogy 32 millió lakos közül Rauternek idézett értekezése szerint csak 207168 folyhat be a' megyei tanács' választásába. Ez pedig tanácskozás végett csak akkor gyűlhet egybe, ha a' praefectus által összehívatik, más megye' tanácsával nem levelezhet, proclamációkat ki nem bocsáthat 's a' király által tetszése szerint eloszlatható. Különben is hatósága az adóilletőségnek a' kerületekre kivetésénél, tovább nem megyen.

A' községi szerkezet iránti új törvények az egyenlőség' elve iránti előszeretetből nagyobb és kisebb községek között különbséget nem tesznek, jóllehet a' kamarának 1833-diki biztossága a' községek' két osztályának felállítását javasolta. Ennél fogva egy száz lakosú falucsának előljároi, kik néha írni 's olvasni sem tudnak, ugyan annyi hatalommal bírnak, mint Lyon tanácsa 's maireje, (Páris külön szerkezettel bír) minek természetes következése az hogy mindnyájának hatóságát 's szabadságát szerfelett korlátozni kellett. A' községi tanácsnak (conseil municipal) választása visszaadatott ugyan a' lakosoknak, de ezen jog csak a' következő osztályokra szoríttatott 1. A' kamarai követek választóira (200 francot adózók). 2 Ezen kívül a' helységnek legtöbb adót fizető egyéb lakosaira olyképen, hogy ezernél több lakossal nem bíró községben ezeknek tizedrésze községi választó, melly szám népesebb helyeken száz lakos után legalább három új választóval szaporodik. 3 Mind azon hivatalbeli vagy olly állású személyekre kiknél a' törvény a' községi jog' gyakorlására megkívántató műveltséget és erköcsi függetlenséget felteszi u. m. bírák, tisztviselők, a' nemzeti őrség tisztei, tudós társaságok' tagjai, ügyvédek, a' polytechnical iskola volt tanítványai, nyugpénzes tisztek 's a' t. szóval kiket mi honoratoroknak neveznénk.

A' községi tanács' tagjainak száma a' helység' népességéhez képest különböző 10-től 36-ig. Minden 25 éves választó hivatalra alkalmas, de a' tagok három negyedének házbirtokosoknak kell lenni. Minden harmadik évben a' tanácsnak fele új választás alá esik: a' király által tetszése szerint eloszlatható, de ekkor három hónap alatt új választásnak kell történni. Évenként négyszer gyűl egybe és ilyenkor tanácskozásai tíz napnál tovább nem tarthatnak. Rendkívüli gyűléseknek csak a' praefectus' rendelkezése vagy engedelmével van helye.

Ezen tanács tagjai közül neveztetik a' maire 's ennek a' lakosok' számához képest egy vagy több adjunctusa, nagyobb városokban a' király, kisebbekben e' prae-

fectus által, három évre. A' mairet praefectusi rendelés felfüggesztheti, de csak királyi parancs foszthatja meg hivatalától. A' tisztviselők mind fizetéstelenek.

A' községi tanács' jogaira nézve a' törvény megkülönböztet háromféle ügyeket, olyanokat 1-ör mikben határozhat, 2-or mikről tanácskozhatik 3-or mik felett véleményt adhat; de ezen különböztetés csak látszatos, mert még az első rendbeli ügyekre nézve is, minő például rövid idejű haszonbér' kötése 's hasonló csekélység, a' tanács' határozata az alpraefectusnak általküldendő 's csak úgy vétethetik foganatba ha a' praefectus által helyben hagyatik; nincs tehát más különbség az első és egyéb rendbeli esetek között annál, hogy amazok a' praefectus által csak akkor semmíthetnek meg, ha törvénybe vagy felsőbb rendeletekbe ütközök, emezek pedig minden efféle ok nélkül is. Magából értetik hogy a' törvény e' három categoriába való eseteket név szerint elősorolja.

A' maire számadásait a' tanács vizsgálja meg, de a' végső jóváhagyás 30,000 francnál nagyobb jövedelmű községekre nézve a' parisi számvevő hivatalt (cour des comptes) a' többiekben a' conseil de préfecture-t illeti. Egyébiránt a' tanács minden helybeli érdekek iránt kívánatait 's véleményét nyilatkoztatja, de proclamátiót, protestátiót vagy felírást készítenie 's kihirdetnie nem szabad. A' tanácskozások titkosak 's csak a' kormány' engedelmével tethetnek köz hírré. A' község' jövedelmeit nagyobb helyeken egy tisztviselő, kit a' község' három jeleltje közül a' király nevez, kisebbekben a' királyi adószedő kezeli.

A' mairenek hatásköre kétféle, mert ő egy részről királyi tisztviselő 's e' tekintetben csak a' kormány parancsainak végrehajtója, más részről községi előljáró; mint ilyen belső ügyeket illető rendelkezéseket kibocsáthat, de ezeket azonnal köteles az alpraefectusnak megküldeni ki azokat felfüggesztheti sőt meg is semmítheti A' törvény továbbá azt mondja, hogy minden községi tisztségeket betölthet, de e' szépen hangzó kiváltság vajmi nyomorultta olvad a' nyomban utána olvasható kivételek által, így p. o.

a' mezei csösz' kinevezésére nem csak a' községi tanácsnak, de még az alpraefectusnak is jóváhagyása kívántatik 's a' maire őt hivatalától felfüggesztheti ugyan, de elbocsáttatása csak a' praefectust illeti, kinek ekképen néha 900,000 lakossal bíró megyében minden csösz' viszonyait és viseletét kellene szemmel tartani. A' *pásztorokat* a' tanácsnak helybenhagyásával nevezi ki, maga hatalmából el is bocsáthatja; ez egyben függetlenek tehát a' községi hatóságok a' középponti hatalomtól.

Az adjunctus a' mairenek gátoltatása esetében ennek helyettese, különben rendelkezéseitől függő segéde.

Térjünk most által Poroszországba, e' republicai alapokon nyugvó korlátlan monarchiába, hol városokban a' nép akarata határoz, hol tartományi rendek tanácskoznak, korlátolt political, de tág erkölcsi hatással, hol a' katona polgár és a' polgár katona, hol a' nevelés' áldása elterjed a' palotától a' kunyhóig, melynek mostani élete egy hosszú készület, hol csak akarat kell 's percz alatt állani fog az alkotmányok legdicsőbbike, formában és szellemben, törvényben 's erkölcsben összhangzó, ép és korszerű.

Poroszthonban ¹⁾ 1808 előtt különbség volt az úgy nevezett közvetlen és közvetett városok, (Immediat und Mediat-Städte) igazgatásmódja között. Amazok közvetlenül a' tartományi kormányhatóságnak voltak alárendelve, ezek még különösen földesúri hatóság vagy királyi jószág-

¹⁾ Die revidirte Städteordnung vom 17-ten März 1831. mit den seit Publication der älteren Städteordnung bis jetzt erlassenen, abändernden, ergänzenden und erläuternden Gesetzen, Verordnungen und Ministerialverfügungen herausgegeben von Fr. H. Strombeck. Halberstadt, 1832.

Über die preussische Municipal-Verfassung. Deutsche Vierteljahrs-Schrift Oct. — Dec. 1838.

Über die Städte in Deutschland und ihre Verfassungen. Deutsche Vierteljahrs-Schrift Juli — Sept. 1839.

Deutschlands Städteverfassungen. Conversations-Lexicon der Gegenwart 36-tes Heft. 1841.

igazgatók alatt állottak. Ez utóbbiakban a' tisztviselők a' kerületbeli hadi és adótanácsok' útján a' kormány által, 's ha a' fizetés némileg tűrhető vala többnyire kiszolgált altisztek közül neveztettek ki, a' tartományi hatóságoknak közvetlenül alávetett városokban pedig a' tisztikar maga töltötte be a' megürült helyeket, hol a' kormány úgy kívánta szinte hadi szolgálatra alkalmatlan katonákkal, vagy hol az nem kívántatott a' már hivatalban lévőknek rokonaikkal 's barátaikkal. A' városi hatóság csak a' státushatalom' organumának tekintetett, minél fogva a' községi jövedelmekből, a' kormány' engedelme nélkül, legkisebb költséget sem tehetett. Sőt a' községi jogok' megszorítása annyira ment, hogy tervben fogott a' gazdagabb városok' jövedelmeinek egy részét a' szegényebb községek' javára fordítani.

De bekövetkezett a' jénai csata 's a' franczia herontás. A' császár kedvét keresvén a' porosz népnek, 's tudván a' polgárok és városi hatóságok közötti surlódást, az addig uralkodott tisztikart, kivált nagyobb városokban, elosztatá 's a' községi ügyek' igazgatását nagyobb tekintetű polgárok' választmányára bízta, megróván az előbbi visszaéléseket 's kinyilatkoztatván, a' saját honában általa behozott rendszer ellenére, szükségét a' polgárok tetteles befolyásának községek ügyeibe. A' tilsi béke által a' porosz király birodalmának csak kisebb részét nyervén vissza, kezdé általlátui, hogy hadi sereg és katonai fenyték, mikben addig a' státus fő erejét keresték, nem foghatja őt új megtámadások ellen megóvni 's elvesztett tartományainak visszafoglalásában segíteni, hogy legerősb támaszt 's legbiztosb sikert a' nép' bizodalmas szeretetétől, az abban szunyadó közszellem' ébresztésétől várhat. E' cél felé voltak irányozva ez idő óta a' porosz kormánynak minden intézkedései, milly fényes sikerrel, mutatják az utóbbi történetek.

Ezen intézkedések közt egyik legfontosabb az 1808-ban kiadott új város-szerkezeti törvény, melly által a' községi ügyek' kormánya a' nép' kezébe adatott. E' törvény

mint már czíme is mutatja csak a' városok' viszonyait rendezi el, nem terjeszkedvén ki a' falusi községekre. Polgári jogokat akár nagy, akár kis városban minden lakos gyakorolhat, ki bármi csekély fekvő vagyonnal bír vagy keresetéből legalább 200 tallér évi jövedelmet húz. Minden egyéb lakos, ki sem állandó keresetet nem űz, sem fekvő vagyonnal nem bír, polgári jogot csak a' városi hatóság engedelmével szerezhethet, különben csak a' véd-társak (Schutzverwandte) közé tartozik, kik sem választási joggal nem bírnak, sem községi hivatalokra nem alkalmasok, mi által a' községi ügyek igazgatásából sok vagyonos és mivelt lakos annak nem csekély kárával kirekesztetett.

A' polgárokat a' város igazgatásában a' városi küldöttek gyülekezete (Stadtverordnete) képvisli mellynek tagjai (kisebb városokban 24 — 36, nagyobbakban egészen 102ig) csak polgárok által és csak ezek közül választatnak. Ezen gyülekezetet illeti a' községi kormány feletti ellenörködés 's véleményadás, fontosabb ügyekben az elhatározás is. Ugyanazt illeti a' városi számadások' átnézése és jóváhagyása, melly alkalommal minden polgárnak joga van jelen lenni; a' tisztviselők' fizetésének meghatározása, igazgatási javítások iránti indítványok 's tervezések, a' tisztikar elleni panasztétel a' felsőbb kormány hatóságoknál, végre a' tisztikarnak 's általában minden fontosabb városi hivatalnak választás' útján betöltése. Elnököt magának választ; tanácskozásai nem nyilvánosak.

A' szoros értelemben vett városi kormány a' tisztikart, magistrátust illeti, melly kisebb városokban csak két fizetéses tagból ú. m. polgármesterből és kamarásból áll, kikhez nagyobb városokban még egy vagy több más fizetéses tag is járul: ezeken kívül a' tisztikarnak még kétannyi fizetéstelen tagja is választatik a' keresetet űző 's birtokos polgárok közül, 's mind ezekre a' kormánynak megerősítése kívántatik. Tíz ezer lakosnál többel bíró városban az első tisztviselő főpolgármesteri címet visel, 's a' király által a' városi küldöttek által felterjesztett há-

rom jelölt közül neveztetik. E' tisztikar, az 1808-diki törvény szerint csak a' városi küldöttek' határozatainak végrehajtója, mert ezeknek érvényessége sehol sem függesztetik fel a' tisztikar' megegyezésétől, de más részről a' törvénynek azon szakasza, mely a' városi küldötteket felhatalmazza a' községi igazgatás iránti véleményeik ki nyomtatására, oda látszik mutatni, hogy a' magistratus még sincsen szorosan azoknak határozataihoz kötve, különben illy esetet fel sem lehetne tenni; egyébiránt ha a' tisztikar a' városi küldöttek végzésétől veszélyt vár a' községre vagy statusra nézve, annak megsemmítése végett a' kormányhoz folyamodhatik. A' tisztikar' megerősítésén és törvény ellenes határozatok' megsemmítésén kívül, a' státushatalom e' törvény által magának csak a' községi fekvő birtok' örökös eladásának helyben hagyását tartotta még fel.

(Folytatása következik).

LUKÁCS MÓRICZ.